

Т. Павлова

кандидат юридичних наук, доцент

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ, ПОВ'ЯЗАНІ ТА НЕ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ РЕАЛІЗАЦІЄЮ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Форми реалізації кримінальної відповідальності були предметом наукових досліджень у різні періоди розвитку вітчизняної науки кримінального права. У зв'язку із прийняттям чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України), та закріпленням у з ч. 3 ст. 3 КК України, що «злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом» [1], стало очевидним, що покарання вже перестало бути основною формою реалізації кримінальної відповідальності.

Однак законодавцем не розкривається зміст поняття «інші кримінально-правові наслідки» та не визначається їх система. Проте, якщо у Загальній частині чинного КК України мається самостійний розділ, присвячений кримінальному покаранню, його цілям та видам (розділ X), то інші кримінально-правові наслідки не мають такого системного визначення [2, 76].

Важливим кроком на шляху впровадження системи заходів, альтернативних кримінальному покаранню, було прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 18.04.2013 р. № 222-VII, яким було змінено назву розділу XIV Загальної частини на «Інші заходи кримінально-правового характеру». Новелою цього Закону було закріплення у Загальній частині компенсаційного заходу некарального характеру – спеціальної конфіскації (ст. 96¹ – 96² КК України), який раніше передбачався лише у деяких санкціях норм Особливої частини для підсилення карального впливу кримінального покарання [3].

Наступним кроком було закріплення у самостійному розділі Загальної частини КК України системи заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб [4]. Оскільки положення

цього розділу є дискусійними, тому серед вчених немає єдиної думки про те, яку саме модель реагування обрав український законодавець на суспільно небезпечні діяння, вчинені юридичними особами. Це, безумовно, пов'язано із тим, що сам законодавець чітко не визначив кримінально-правовий статус юридичної особи, що призвело до того, що заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб на практиці не застосовуються, а норми розділу XIV¹ – «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» Загальної частини КК України є декларативними [5, с. 160].

Відсутність чіткого визначення системи заходів кримінально-правового характеру у КК України, сприяло її дослідженню у межах доктрини вітчизняного кримінального права.

Так, О.О. Дудоров та М.І. Хавронюк заходи кримінально-правового характеру поділяють на: 1) заохочувальні (звільнення від кримінальної відповідальності; відсутність вимоги потерпілого та інші види компромісу; призначення покарання на підставі ст. ст. 69, 69¹ КК України; звільнення від покарання на підставі ч. 4 ст. 74, ст. 81 КК України; заміна невідбутої частини покарання більш м'яким); 2) примусові (покарання; пробація та її аналоги; судимість; примусові заходи виховного характеру; примусові заходи медичного характеру; інші); 3) квазізаходи (звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. ст. 48, 49 КК України; звільнення від покарання на підставі ч. 2 ст. 74, ст. 84, 86, 87 тощо; заміна покарання більш м'яким через неможливість застосувати давність; звільнення юридичних осіб від заходів кримінально-правового характеру) [6, с. 290-302].

О.В. Козаченко виділяє наступні види заходів кримінально-правового характеру: 1) примусові (каральні – покарання та судимість; інші кримінально-правові заходи примусового характеру – примусові заходи медичного характеру, примусове лікування, примусові заходи виховного характеру, заходи для юридичних осіб); 2) заохочувальні (звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання) [7, с. 38-41].

А.М. Ященко пропонує наступну систему заходів кримінально-правового характеру: 1) каральні (види покарань; види покарань, які реалізуються через його пом'якшення або заміну (ч. 3

ст. 74, ч. 1 ст. 58, ч. 1 ст. 62, ст. 82 тощо); 2) некаральні (некаральні заходи, через які реалізується кримінальна відповідальність) та некаральні заходи, які реалізуються за межами кримінальної відповідальності [8, с. 41-42].

Отже, представлені точки зору стосовно системи заходів кримінально-правового характеру, безумовно, заслуговують уваги, а інститут заходів кримінально-правового характеру потребує свого подальшого дослідження.

Заходи кримінально-правового характеру можуть бути пов'язані або не пов'язані із реалізацією кримінальної відповідальності. Пропонується наступне визначення кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність є результатом державного осуду особи, що вчинила злочин, який реалізується у передбачених Кримінальним кодексом України обмеженнях особистого, майнового або іншого характеру, які визначаються обвинувальним вироком суду та припиняються погашенням або зняттям судимості. Реалізація кримінальної відповідальності починається з моменту вступу обвинувального вироку у законну силу, а припиняється погашенням або зняттям судимості.

До заходів кримінально-правового характеру, які пов'язані із реалізацією кримінальної відповідальності, на нашу думку, відносяться: кримінальне покарання; судимість; звільнення від відбування покарання на підставі ст.ст. 75, 79 КК України (на протязі іспитового строку – від одного до трьох років за рішенням суду) із застосуванням замість покарання на протязі іспитового строку заходів (обов'язків), які передбачені ст. 76 КК України. Ці заходи відрізняються тим, що їх сутністю є кара, вони застосовуються за вироком суду, мають чітко визначені межі та тягнуть додаткові правообмеження.

До заходів кримінально-правового характеру, які не пов'язані із реалізацією кримінальної відповідальності, відносяться: інші заходи кримінально-правового характеру, що поділяються на ті, які застосовуються до фізичної особи, яка вчинила злочин та визнана суб'єктом (або вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене КК України як злочин, та не визнана суб'єктом злочину), та заходи кримінально-правового характеру щодо фізичної особи відносяться: примусові заходи медичного характеру (заходи безпеки);

примусове лікування (захід безпеки); примусові заходи виховного характеру (заходи безпеки); спеціальна конфіскація (компенсаційний захід). До заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб відносяться: штраф; конфіскація майна; ліквідація [1]. Вказані заходи відрізняються тим, що кара не є їх сутністю, вони не завжди мають чітко визначені межі, застосовуються як за вироком, так і за ухвалою суду, не тягнуть за собою судимості.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/222-18/paran7#n7m> – Назва з екрана

2. Гончар Т.О. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб за чинним Кримінальним кодексом України [Текст] / Т.О. Гончар // Правова держава. – 2014. – № 17. – С. 76–80.

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України : Закон України від 18.04.2013 р. № 222-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/222-18> – Назва з екрана

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб : Закон України від 23.05.2013 р. № 314-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/314-18> – Назва з екрана

5. Павлова Т.О. До питання про кримінально-правовий статус юридичної особи в Україні [Текст] / Т.О. Павлова // Правова держава. – 2015. – № 20. – С. 157–161.

6. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право [Текст] : навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. – К. : Ваіте, 2014. – 944 с.

7. Козаченко В.О. Кримінально-правові заходи в Україні [Текст] : підручник / О.В. Козаченко / За ред. О.В. Козаченко. – Миколаїв : Іліон, 2015. – 216 с.

8. Яценко А.М. Застосування заходів кримінально-правового характеру [Текст] : монографія / А.М. Яценко. – Х. : НікаНова, 2014. – 38.